

Teisinio argumentavimo ypatumai bylose dėl interneto tarpininkų atsakomybės

Johanas Baltrimas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros lektorius
socialinių mokslų daktaras
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6175
El. paštas: johanas.baltrimas@tf.vu.lt

Šiame straipsnyje pristatomu tyrimu siekiama identifikuoti teisinio argumentavimo kriterijus, kuriuos teismai naudoja ginčiuose dėl interneto tarpininkų atsakomybės už kitų asmenų pažeidimus. Tokiose bylose galima pastebėti netipišką reiškinį, kai atsakingu už kitų asmenų pažeidimus laikomas pats pažeidimo nepadaręs asmuo, pavyzdžiui, interneto svetainės, kurioje lankytojai paliko neteisėtus komentarus, valdytojas. Straipsnyje analizuojami teismų sprendimuose naudojami argumentavimo kriterijai, kurie turi potencialo būti naudojami ir būsimuose ginčiuose, susijusiuose su inovatyviomis technologijomis.

Pagrindiniai žodžiai: teisinis argumentavimas, technologinės inovacijos, interneto tarpininkų atsakomybė.

Characteristics of Legal Reasoning in Cases Regarding Liability of Internet Intermediaries

The paper is focused on identifying criteria for legal reasoning used by courts in disputes regarding internet intermediary's liability for offences committed by someone else. There are cases with this atypical phenomenon when a person, who did not infringe someone else's individual rights, is held liable, e. g. liability of an internet platform's operator for unlawful comments posted by the visitors. The paper presents an analysis of criteria for legal reasoning which carry potential to be used in the future when new disputes related to technological innovation reach courts.

Keywords: legal reasoning, technological innovation, liability of internet intermediaries.

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Mokslinis tyrimas finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis pagal priemonę Nr. 09.3.3-LMT-K-712 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“ pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba.

Received: 04/04/2022. **Accepted:** 14/04/2022

Copyright © 2022 Johanas Baltrimas. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Vienas iš besivystančių technologijų iššūkių yra teisminiai ginčai, kuriems įstatymų leidėjas dar nėra spėjęs išleisti konkrečios taisyklės. Tokiomis situacijomis teismams tenka atlikti tai, ką dalis teoretikų pavadintų teisės taisyklės (ar jos dalies) sukūrimu. Šiame straipsnyje nagrinėjama, kaip teismai tai atlieka ginčiuose, susijusiuose su privataus subjekto atsakomybe už įvykius „savo valdose“ skaitmeninėje erdvėje. Vienas iš tokių ginčų pavyzdžių interneto svetainės valdytojo atsakomybė už lankytojų paskelbtus teisei priešingus komentarus. Terminas „atsakingas“ čia vartojamas plačiai, kaip turintis pareigą imtis veiksmų, kad pažeidimų neįvyktų, ir (arba) galintis būti traukiamas atsakomybėn, jei nesilaiko šios pareigos: teisėje galima pastebėti, kad kartais privatus subjektas privalo imtis priemonių, kad jo valdose nebūtų daroma teisės pažeidimų, ir (arba) jam taikoma teisinė atsakomybė, kai kitas subjektas jo valdose padaro teisės pažeidimą. „Savo valdos“ šiame straipsnyje suprantamos taip pat plačiai, šis terminas apima subjekto valdomą interneto svetainę ar kito pobūdžio platformą (pvz., mobiliojo telefono programoje (angl. *application*)); infrastruktūrą, kurią naudodamas privatus subjektas teikia informacinių technologijų paslaugas (pvz., interneto ryšio paslaugos, prieglobos paslaugos ir kt.), ir pan. Šio straipsnio dėstomojoje dalyje konkrečiai apibūdinami atsakomybės už įvykius savo valdose pavyzdžiai, su kuriais susipažinus galima tiksliai suprasti šią sąvoką.

Šio straipsnio tikslas yra identifikuoti argumentavimo kriterijus, kuriuos teismai naudoja ginčiuose dėl privačių subjektų atsakomybės už kitų asmenų pažeidimus skaitmeninėje erdvėje¹. Tokių kriterijų identifikavimas moksliskai paaiškina teisinio argumentavimo procesus ir teisės praktikoje leidžia visapusiškai išnagrinėti panašius teisinius klausimus. Galbūt neapžvelgus, kurie kriterijai gali būti teisiškai (galbūt ir morališkai) reikšmingi panašiose bylose, kažkuris iš jų gali likti neįvertintas arba įvertintas tik intuityviai, tačiau jo neartikuliuojant. Visapusiškesnių teisinių argumentų pateikimas teisiniame dokumente turi potencialą padidinti dokumento įtikinamumą.

Straipsnyje pristatomas tyrimas susidėjo iš šių žingsnių: (1) tyrimui aktualių teismų sprendimų rinkimas ir pirminė jų analizė; (2) surinktuose sprendimuose naudotų argumentavimo kriterijų identifikavimas ieškant būdingiausių ir (ar) pasikartojančių daugiau negu viename teismo sprendime; (3) jų apibendrinimas ir iš tyrimo rezultatų kylančių teorinių implikacijų, kurios gali turėti tolesnio plėtojimo ir verifikavimo potencialo empiriniuose tyrimuose, išvedimas. Pristatomi argumentavimo kriterijai buvo identifikuoti atsižvelgiant į tai, ar jie turi potencialo būti ekstrapoliuojami į ginčus kiek kitokiomis aplinkybėmis – šiuo straipsniu nesiekama išsamiai pristatyti argumentus, kurie buvo reikšmingi tik toje konkrečioje byloje, ir mažai tikėtina, kad bus naudojami kitokiose situacijose. Naudojant raktažodžius oficialiose atitinkamų teismų sprendimų paieškų sistemose tyrimui buvo atrinkti nagrinėjamam klausimui informatyvūs Europos Žmogaus Teisių Teismo, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Europos nacionalinių teismų sprendimai (dėl ribotos straipsnio apimties Lietuvos teismų praktika į tyrimo objektą nebuvo įtraukta²) bylose, kuriose buvo sprendžiami subjekto atsakomybės už įvykius jo valdose klausimai. Rasti argumentavimo kriterijai suabstraktinti kaip argumentavimo kriterijai, kuriais remiantis galima spręsti, ar subjektas yra atsakingas už įvykius savo valdose. Tyrimo pobūdis

¹ Iš esmės visi. Vienas iš būdingų pavyzdžių yra interneto platformos valdytojų atsakomybė už lankytojų paskelbtą turinį.

² Vienoje iš rankraščio recenzijų buvo atkreiptas dėmesys, kad su straipsnio tyrimu susiję klausimai buvo nagrinėti Lietuvos teismų praktikoje: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35/2003; Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2534/2011.

yra kokybinis, o ne kiekybinis, todėl pristatomi rezultatai pretenduoja apibūdinti, kokie argumentavimo kriterijai gali būti aptinkami nagrinėjamo pobūdžio byloje (dauguma teismų naudotų argumentų neatitiko minėtų atrankos požymių, todėl straipsnyje net nepristatomi), bet ne pateikti baigtinę visų teismų naudojamų argumentavimo kriterijų klasifikaciją.

1. Atsakomybės už įvykius savo valdose fenomenas

Būtų absurdiška svarstyti idėją apie automobilių degalų pardavėjo atsakomybę už tai, kad naudodami jo degalus kiti asmenys nuvažiavo apiplėšti banką. Tik komiškame kontekste galėtų būti svarstomas siūlymas degalų pardavėjui užkrauti našta rūpintis, kad bankų plėšikai degalinėse būtų neaptarnaujami. Tačiau kuo ši situacija skiriasi nuo tos, kai naudodamas interneto socialinį tinklą asmuo pažeidžia įstatymus pažemindamas kito asmens garbę ir orumą? Šiose situacijose teisė gali numatyti interneto socialinio tinklo valdytojo pareigą pašalinti tokią informaciją ir galbūt užtikrinti, kad ateityje ji nebūtų perpublikuojama. Šiame straipsnyje yra analizuojami teisiniai šaltiniai ieškant kriterijų, argumentų, kuriais vadovaudamiesi teismai pateisina tokią privačių subjektų atsakomybę už įvykius savo valdose, nors jie patys tiesiogiai teisės pažeidimo ir nepadarė. Galbūt viena iš priežasčių, kodėl privačiam subjektui priskiriama pareiga siekti, kad tretieji asmenys nedarytų pažeidimų, yra tai, kad jie turi tam reikalingas priemones – interneto paslaugų teikėjai savo valdose gali nesunkiai tvarkyti informacijos turinį. Tačiau tai savaime nėra pakankama pagrįsti teisinę atsakomybę.

Už kitų asmenų pažeidimus atsakingi subjektai internete (dar vadinami tarpininkais) paprastai gali būti interneto platformos (pvz., socialinio tinklo) valdytojai, interneto paieškos variklio valdytojai, prieigos paslaugos teikėjai arba interneto prieigos paslaugą teikiantys operatoriai. Paprastai pažeidimai, už kuriuos jie pripažįstami atsakingi, būna susiję su saviraiškos laisvės ribas peržengiančiu turiniu (pvz., kito asmens garbę ir orumą žeminantys komentarai, grasinimai), autorių teises pažeidžiančiu turiniu (pvz., nemokamas dalijimasis garso, vaizdo ir kitokiais kūrinių naudojant *torrent* programas), duomenų apsaugos reikalavimų pažeidimai ir kt. Šis fenomenas gali būti randamas Europos Sąjungos teisėje ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje taikant Konvenciją byloje dėl saviraiškos laisvės ribojimų.

Interneto tarpininkų atsakomybė, palyginti su interneto technologijomis, nėra naujas reiškinys: Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) vienas iš pirmųjų teisminių ginčų dėl to buvo išnagrinėtas 1991 metais (JAV Niujorko pietų apygardos teismo byla *Cubby, Inc. v. CompuServe Inc.*). Teisės mokslininkai tai tiria taip pat ilgą laiką, 1997 metais jau buvo rašoma apie interneto paslaugų teikėjų baudimą už kitų asmenų paskelbtą šmeižikišką turinį, nurodant, kad tai, viena vertus, gali turėti atgrasomąjį poveikį saviraiškos laisvei, tačiau priešingu atveju nukentėję asmenys būtų paliekami be pakankamų teisių gynimo priemonių, nes tikrieji pažeidėjai internete yra sunkiai susekami (Middleton, 1997). Nors aptariamasis fenomenas nėra naujas, jis neabejotinai dar nėra baigęs vystytis. Interneto erdvės teisinį reguliavimą J. Riordan 2016 metais suskirstė į keturis etapus: pirmame iš jų XX amžiaus paskutiniame dešimtmetyje vyravo neutrali prieiga ir kibernetinė erdvė buvo palikta savireguliacijai, be reikšmingo teisės įsikišimo; antrame etape, pačioje šio šimtmečio pradžioje ėmė formuotis teritorinio reguliavimo taisyklės, paslaugų teikėjams atsirado imunitetas nuo tam tikrų atsakomybės formų; to paties dešimtmečio pabaigoje trečias etapas pasižymėjo teisinės atsakomybės taisyklių formulavimu nacionalinėse teisės sistemose ir tarptautinėje teisėje; ketvirtas etapas įvardijamas balansavimo etapu, kuriame siekis griežčiau sureguliuoti veiklą internete susidūrė su interneto naudotojų ir aptariamų tarpininkų pamatinių teisių ribomis. Pasak Riordan, šie etapai neturi aiškių ribų, jas galima apibūdinti įvairiai, bet kartu jos atspindi ciklišką technologinių naujovių, komercializavimo, išnaudojimo ir taisyklių kūrimo modelį; interneto tarpininkų atsakomybė yra besivystantis

mūšio laukas, kuriame teismai ir įstatymų leidėjas periodiškai persvarsto platesnius konkurencijos ir ekonominės politikos, žmogaus teisių, inovacijų, regioninės ir tarptautinės prekybos politikos interesus ir sudėtingas paskatų struktūras (Riordan, 2016, p. 4–5). Specialiojoje literatūroje buvo reikšta prognozių, kad tendencija interneto tarpininkams priskirti pareigą kovoti su teisės pažeidimais gali toliau augti; tačiau ši tendencija kontrastuoja su JAV tarpininkams suteikiamu platesniu imunitetu ir, atsižvelgiant į JAV interneto paslaugų teikėjų sėkmę, siūloma Europos Sąjungoje taip pat rinktis šią politikos kryptį (Eecke, 2011, p. 1501). Antra vertus, JAV teisės moksle galima rasti nuomonių, kad šios šalies politika dėl tarpininkų atsakomybės turėtų būti koreguojama priešingai, kad taptų panašesnė į politiką Europos Sąjungoje (Omer, 2014). Teisinė politika manyti, kad tokie tarpininkai yra atsakingi, be kita ko, pateisinama tuo, kad jie gali skatinti neteisėtą turinį internete ir dažnai iš jo gauna pelną; jie turi didelę galią tarpininkauti tarp turinį skleidusio asmens ir to, kuris mano tą turinį, pažeidžiantį jo teises (Laidlaw, Young, 2018, p. 112–161). Brėžiant tarpininkų atsakomybės ribas būna išskiriami šie veiksniai, kurių pusiausvyros privalo būti ieškoma: interneto tarpininkų teisės, interneto naudotojų teisės, trečiųjų šalių teisės ir interneto tarpininkų pareigos (Sloot, 2015, p. 211).

Europos Sąjungos teisinis reguliavimas dėl skaitmeninių platformų atsakomybės vertinamas kaip galintis aprėpti dvi skirtingas prieigas: bendrąsias nuostatas dėl platformų atsakomybės ir tam tikriems ekonomikos sektoriams skirtas specialias nuostatas. Pastarosios gali nuodugnai reguliuoti internetinėmis platformomis grindžiamų verslo modelių veiklą ir artimiausioje ateityje gali turėti pranašumą dėl savo galimybės diferencijuoti reikalavimus skirtingoms ekonominėms veikloms, kurių įvairovė tam tikruose ekonomikos sektoriuose yra ganėtinai didelė (Tereszkiewicz, 2019). Šiame kontekste aktualių pažeidimų įvairovė yra didelė ir gali būti net neįmanoma prognozuoti, kokių naujų pažeidimų ateityje atsiras dėl besivystančių technologijų. Vienas iš teisėtyroje nagrinėjamų potencialių būsimų teisės pažeidimų yra klaidingos informacijos apie balsavimą rinkimuose ir rinkimų procedūras skleidimas, už kurį galėtų būti taikoma atsakomybė interneto paslaugų teikėjams: JAV Aukščiausiasis teismas (JAV Aukščiausiojo teismo byla *Minnesota Voters Alliance prieš Mansky*) yra pripažinęs, kad konstitucingumo reikalavimus atitiktų įstatymas, draudžiantis tokios klaidinančios su rinkimais susijusios informacijos skleidimą, ir specialiojoje literatūroje yra nuomonių, kad už tai turėtų būti baudžiami interneto paslaugų teikėjai, per kuriuos informacija yra skleidžiama (Marshall, 2020, 699–700).

2. Argumentavimas priskiriant interneto teikėjui pareigą blokuoti neteisėtą turinį

Ryškiausias pareigos kontroliuoti savo valdas internete pavyzdys yra interneto paslaugas teikiančių subjektų pareiga savo klientams blokuoti prieigą prie interneto svetainių, kurių turinys yra neteisėtas. Ši pareiga įtvirtinta Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyvoje 2001/29/EB „Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo“³ bei Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. birželio 8 d. direktyvoje 2000/31/EB „Dėl kai kurių informa-

³ Vadovaujantis šios direktyvos 8 straipsniu, valstybės narės nustato atitinkamas nuobaudas ir teisių gynimo būdus, jei pažeidžiamos šioje direktyvoje nustatytos teisės ir pareigos, bei imasi visų priemonių, reikalingų užtikrinti, kad tos nuobaudos ir teisių gynimo būdai būtų taikomi. Šitaip nustatytos nuobaudos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios (1 d.). Kiekviena valstybė narė imasi priemonių, reikalingų užtikrinti, kad teisių turėtojai, kurių interesus paveikia jos teritorijoje atliekama pažeidžianti veikla, galėtų pareikšti ieškinį dėl nuostolių atlyginimo ir (arba) prašyti teismo draudimo, prirėkus teisės pažeidžiančios medžiagos konfiskavimo, taip pat 6 straipsnio 2 dalyje nurodytų įtaisų, gaminių ar jų sudedamųjų dalių konfiskavimo (2 d.). Valstybės narės užtikrina, kad teisių turėtojai turėtų galimybes prašyti teismo draudimo tarpininkams, kurių paslaugomis tretieji asmenys naudojami autorių teisėms ar gretutinėms teisėms pažeisti (3 d.).

cinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje⁴. Pagal šias direktyvas paslaugų teikėjai neturi bendros pareigos stebėti jiems teikiant savo paslaugas prieinamos informacijos turinį ir blokuoti neteisėtą medžiagą, tačiau privalo imtis veiksmų, gavę pranešimą apie neteisėtą turinį, ir teismai gali priimti privalomą nurodymą pašalinti ar užblokuoti neteisėtą turinį.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – Teisingumo Teismas) yra suformavęs gausią jurisprudenciją, kurioje aiškinama iš šių direktyvų kylanti pareiga. Vienoje iš bylų Teismas pateikė išaiškinimą dėl šmeižikiško komentaro pašalinimo iš „Facebook“ platformos. *Eva Glawischnig-Pieszek prieš Facebook Ireland* byloje Nr. C-18/18 Teisingumo Teismas pateikė atsakymą į Austrijos teismo klausimą, ar pagal Direktyvą 2000/31/EB teismas gali įpareigoti šalinti ne tik konkretų neteisėtą paskelbtos informacijos vieneta, bet ir jo dublikatus, kuriuos gali paskelbti kiti interneto naudotojai. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad, atsižvelgiant į tai, jog socialinis tinklas sudaro galimybę greitai perduoti prieglobos paslaugų teikėjo saugomą informaciją skirtingiems jo vartotojams, yra realus pavojus, kad informacija, kuri buvo pripažinta neteisėta, vėliau gali būti atkurta ir pateikta kito šio tinklo vartotojo. Vadinas, siekiant, kad prieglobos paslaugų teikėjas galėtų užkirsti kelią bet kokiems naujiems atitinkamų interesų pažeidimams, kompetentingas teismas galėtų teisėtai reikalauti, kad šis prieglobos paslaugų teikėjas užblokuotų prieigą prie saugomos informacijos, kurios turinys tapatus anksčiau neteisėtu paskelbtam turiniui, arba pašalintų tokią informaciją. Kadangi tokia informacija yra tapati, šis įpareigojimas nelaikomas nustatančiu prieglobos paslaugų teikėjui bendrą prievolę stebėti jo saugomą informaciją ar bendrą prievolę aktyviai domėtis faktais ar aplinkybėmis, rodančiomis neteisėtą veiklą, kurios nenumato Direktyva 2000/31/EB. Todėl Teisingumo Teismas į prejudicinį klausimą atsakė iš esmės teigiamai, tačiau patikslino, kad nacionalinis teismas gali įpareigoti prieglobos paslaugų teikėją panaikinti informaciją, kurią jis saugo ir kurios turinys tapatus prieš tai neteisėta pripažintos informacijos turiniui, arba užblokuoti prieigą prie jos, jei atitinkamos informacijos stebėjimas ir domėjimasis ja pagal tokią įpareigojimą susijęs tik su informacija, perteikiančia žinutę, kurios turinys lieka iš esmės nepakitęs, palyginti su neteisėtu pripažintu turiniu, ir apimančia įpareigojime nurodytus duomenis, ir jei dėl šio ekvivalentiško turinio formuluotės skirtumų, palyginti su anksčiau neteisėta pripažintos informacijos formuluote, prieglobos paslaugų teikėjas neprivalo atlikti atskiro šio turinio vertinimo.

Ši byla parodo, kad, nustatant pareigą kontroliuoti „savo valdas“, privalo būti ieškoma optimalios pusiausvyros, atsižvelgiant į internetinės erdvės veikimo niuansus. Tipiškam interneto naudotojui yra žinoma, kad vieną kartą internete pasklidusi visuomenės susidomėjimą kelianti informacija gali likti viešai prieinama ilgą laiką net po to, kai bus pašalinta iš pirminio šaltinio, nes tokią informaciją dažnai iš naujo paskelbia kiti interneto naudotojai. Šioje byloje Teismas pasirinko poziciją, kuri rodo, kad netikslinga užkrauti našta dėl neteisėtos informacijos paskelbimo nukentėjusiam asmeniui ir teismui po kiekvieno perpublikavimo pakartotinai inicijuoti teisinius procesus. Vietoje to tokių dublikatų kontrolė gali būti pavedama socialinio tinklo valdytojui.

⁴ Pagal Direktyvos 2000/31/EB 14 straipsnį, kai teikiama informacinė visuomenės paslauga, kurią sudaro paslaugos gavėjo pateiktos informacijos perdavimas ryšio tinklu, valstybės narės užtikrina, kad paslaugų teikėjas nebūtų atsakingas už informaciją, kurią saugo paslaugos gavėjo prašymu, tik tada, jei: teikėjas neturi faktinių žinių apie neteisėtą veiklą arba informaciją ir reikalavimų atlyginti žalą atžvilgiu nežino apie faktus ar aplinkybes, rodančias, kad verčiamasi neteisėta veikla arba teikiama neteisėta informacija, arba teikėjas, gavęs tokių žinių arba apie tai sužinojęs, nedelsdamas panaikina šią informaciją arba atima galimybę ją pasiekti (1 d.). Šio straipsnio 1 dalis netaikoma, kai paslaugos gavėjas veikia pagal teikėjo įgaliojimus arba jo kontroliuojamas (2 d.). Šis straipsnis neturi įtakos teismo arba administracinės institucijos galimybei vadovaujantis valstybių narių teisinėmis sistemomis reikalauti, kad paslaugų teikėjas nutrauktų pažeidimą arba užkirstų jam kelią, jis taip pat neturi įtakos valstybių narių galimybei nustatyti procedūras, reglamentuojančias informacijos panaikinimą arba galimybės ją pasiekti atėmimą (3 d.).

Panašius klausimus yra sprendę ir užsienio nacionaliniai teismai. Airijos apeliacinis teismas *Sony Music Entertainment ir kiti prieš UPC Communications* byloje išnagrinėjo ginčą, kuriame spęsta dėl įstatymų nepažeidusiam interneto paslaugų teikėjui teismo išduoto privalomo nurodymo taikyti „laispsninę reagavimo sistemą“ siekiant apsaugoti autorių teisių turėtojų („Sony Music“ ir kitų ginčo šalių) interesus. Taikant šią sistemą interneto paslaugos teikėjas turėjo pareigą įgyvendinti tam tikras priemones savo klientams, kurie pažeidinėjo autorių teises (siųsti išpėjimo laiškus, blokuoti interneto svetainių prieigą ir kt.). Šiame teismo sprendime nurodyta, kad tai buvo pirmas tokio pobūdžio nurodymas Europos Sąjungoje.

Nagrinėdamas bylą teismas atsižvelgė į ankstesnius teisminius precedentes, kurie buvo suformuoti kontekste, dar neturėjusiame šiuolaikinės inovatyvios technologijos – ginčus, kuriuose teismai nusprendė, kad muzikos įrašų skolinimas kartu siūlant tuščias įrašų juostas (leidžiančias pasiskolintus įrašą pasidaryti nuosavą kopiją) savaime nesuponavo įrašų autorių teisių pažeidimo. Ankstesnėje byloje, kurioje įrašų gamybos įrangos gamintojas žinojo ar turėjo žinoti, kad šią įrangą vartotojai būtų naudoję neleistinai gaminti kopijas, teismas buvo pasisakęs, kad gamintojai tokiu atveju nėra leidę pažeidimo: „pasiskolinti įrašai kartu su įrašymo įranga ir tuščiomis įrašų juostomis galėtų būti įvardijami kaip priemonės, kurios dėl savo pobūdžio beveik neišvengiamai bus panaudotos teisės pažeidimui, tačiau jų nuomotojai ir pardavėjai nėra davę leidimo tokiam neteisėtam naudojimui“. Tačiau 2016 m. priimtame sprendime Airijos teismai laikėsi priešingos pozicijos ir nurodė, kad internete vykstantys pažeidimai nėra pavieniai izoliuoti atvejai, o padėtis yra tokia, kad didelės žmonių grupės teisės yra ne tik pažeidžiamos, bet ir naikinamos. Muzikos parsisiuntimo nemokamai internetu praktika naikino visų kūrėjų konstitucines ir intelektines nuosavybės teises, kas turėtų kelti didelį susirūpinimą kiekvienoje civilizuojoje bendruomenėje. Dabartinės muzikos kūrėjų, atlikėjų kartos pragyvenimas neturėtų būti sunaikinamas dėl technologijų raidos, kuri leidžia pažeisti jų teises be jokio baudžiamumo. Būsimo kultūrinio kūrybiškumo praradimas būtų neaprepiamas. Vadinas, aptariamoje bylų kategorijoje vienas iš teismų naudojamų lemiančių argumentų būna visuomeniniuose santykiuose susiklosčiusi padėtis – kiek plačiai yra paplitęs teisės pažeidimas, kurio prevencijos pareiga svarstoma priskirti interneto paslaugų teikėjui, kuris pats nėra tiesioginis pažeidėjas.

3. Ekonominio intereso argumentas

Vienas iš argumentų, į kuriuos teismai atsižvelgia vertindami, ar privatus subjektas yra atsakingas už teisės pažeidimus savo valdose, yra tai, ar jis turi ekonominį interesą, kad būtų vykdoma veikla, kuri laikytina pažeidimu. Šis argumentas buvo naudotas žymioje Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) byloje *Delfi AS prieš Estiją*. Šiuo atveju bendrovės „Delfi AS“ valdomis buvo pripažinta jos interneto svetainė, o veiksmai, už kuriuos ji atsakinga, – šioje interneto svetainėje lankytojų palikti įžeidžiami ir grasinami komentarai.

Po www.delfi.ee paskelbtu straipsniu svetainės lankytojai paliko komentarus, kurie buvo užgaulūs ir grasinami straipsnyje paminėtos įmonės vadovui ir pagrindiniam savininkui fiziniam asmeniui L. Jis kreipėsi į teismus civilinio proceso tvarka prašydamas iš *Delfi* priteisti neturtinės žalos atlyginimą. Estijos teismai pripažino „Delfi AS“ atsakinga už minėtų komentarų turinį ir priteisė L. iš „Delfi AS“ neturtinės žalos atlyginimą. Vienas iš teisės teorijos požiūriu įdomių šios bylos aspektų yra tai, kad Estijos įstatymuose šiai teisei atsakomybei nebuvo specialios teisės normos – teisinis pagrindas, kuriuo remdamiesi nacionaliniai teismai tenkino L. ieškinį, buvo bendroji prievolė atlyginti padarytą žalą įtvirtinanti teisės norma.

Vertindamas, ar taikant atsakomybę tokios normos pagrindu nebuvo pažeista Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – Konvencija), EŽTT atsižvelgė į tai, kad „Delfi AS“

internetu portalą valdė ekonominiu interesu. Gausus lankytojų komentavimas prisideda prie pelno siekimo bendrovei. Tai buvo vienas iš argumentų, kuriais remiantis byloje buvo pripažinta, kad bendrovė „Delfi AS“ atsakinga už turinį komentaru, kuriuos paskelbė svetainės lankytojai prie interneto svetainės straipsnių. Ekonominės naudos argumento svarumas šiame kontekste gali būti paaiškinamas keliais aspektais. Pirma, jeigu didelis komentarų kiekis praturtina (šiuo atveju – blogąja prasme) interneto svetainės turinį, jis gali skatinti jos lankomumą. Komentavimo funkcija naujienų interneto svetainei sukuria papildomą paskirtį – diskusijų forumo. Kada lankytojai iš svetainės gauna ne vien naujienas, bet ir įsitraukia į joje vykstančias diskusijas, gali padidėti tikimybė, kad jie svetainėje lankysis dažniau. Vadinas, jeigu bendrovė tą turėjo omenyje, ji savo straipsniais galėjo skatinti lankytojų komentavimą. Ko gero, šiame kontekste galima ir be tą pagrindžiančių psichologinių eksperimentų padaryti prielaidą, kad stiprias neigiamas skaitytojo emocijas sukeliantis straipsnis komentavimą gali paskatinti labiau, negu neutrali informacinė žinutė. Vadinas, net nesiimant spekuliuoti dėl to, kokios faktiškai buvo ginčo publikaciją paskelbusių bendrovės „Delfi AS“ darbuotojų intencijos, teisę pažeidžiantys komentarai galėjo būti laikomi tų darbuotojų veiksmų padariniu – jeigu jie būtų nepaskelbę to straipsnio arba galbūt tai padarę kitokia maniera, asmeniui L. grasinamų ir jį žeminamų komentarų galėjo nebūti atsiradę. Nors EŽTT šių svarstymų neplėtojo, tačiau rėmėsi argumentu, kad ginčo komentarai atitiko bendrovės ekonominius interesus.

Ekonominio intereso argumentas vertinant tarpininko atsakomybę taip pat buvo minimas Airijos apeliacinio teismo išnagrinėtoje *Sony Music Entertainment ir kiti prieš UPC Communications* byloje, Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo teismo išnagrinėtoje byloje *Cartier International AG ir kt. prieš British Telecommunications Plc ir kt.*, Teisingumo Teismo išnagrinėtoje *Google Spain SL ir Google Inc. prieš Agencia Española de Protección de Datos ir kt.* byloje Nr. C-131/12. Toks argumentas nėra naujas atradimas, kita forma jis minėtas dar antikinėje kultūroje lotyniška fraze „*cui bono?*“ – pasak Cicerono, teisėjas Liucijus Kasijus, kurį Romos žmonės laikė sąžiningu ir išmintingu teisėju, turėjo įprotį teisiniuose ginčiuose pakartotinai kelti klausimą „kam tai gali būti naudinga?“ (Cicero, 2008, p. 228). Nors gaunamos naudos argumentas savaime negali būti lemiantis išvadą sprendžiant dėl asmens elgesio teisėtumo, bet teismai jį naudoja įvairiose su technologinėmis inovacijomis susijusiose bylose ir jam gali būti būdingas universalus pobūdis. Juo vadovaujantis, aplinkybė, kad subjektas gauna naudos iš kitų asmenų elgesio, kuris yra neteisėtas, ar net pats tokį elgesį skatina, gali pagrįsti išvadą, kad šis subjektas yra atsakingas už tuos pažeidimus.

4. Ribos peržengimas: kada subjektas nėra atsakingas

Teismai taip pat yra išnagrinėję ir bylą, kuriose konstatuota, kad valstybės pažeidė žmogaus teises pripažindamos tarpininkus atsakingus už kitų asmenų veiksmus jų valdose. Vienas iš tokių atvejų buvo susijęs su internetinių nuorodų (angl. – *hyperlink*) pateikimu į kitus šaltinius – ar žiniasklaidos priemonė gali būti laikoma atsakinga už šaltinio, į kurį jį nukreipė, turinį. EŽTT 2018 m. gruodžio 4 d. sprendime *Magyar Jeti Zrt prieš Vengriją* byloje nurodė, kad, sprendžiant dėl atsakomybės taikymo už tokią nuorodą, kuri veda į neteisėtą tikrovės neatitinkančią informaciją paskleidžiantį vaizdo interviu, turi būti atsižvelgiama į būdą, kaip buvo įvykdytas perpublikavimas. Šioje byloje EŽTT nustatė, kad atsakomybė žiniasklaidos priemonei buvo pritaikyta nepagrįstai ir, be kita ko, pateikė argumentą, kad priešingu atveju kultūrai neigiamų žmogaus teisių užtikrinimo padarinių: „objektyvioji atsakomybė gali turėti neigiamus padarinius informacijos plitimui internete, paskatinant straipsnių autorius bei leidėjus susilaikyti nuo nuorodų teikimo į medžiagą, kurios turinio jie negali kontroliuoti. Tai galėtų turėti atgrasantį poveikį saviraiškos laisvei internete“. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas taip pat

yra nagrinėjęs panašų klausimą bylose Nr. C-236/08 – C-238/08. Jose priimtu sprendimu Teisingumo Teismas išaiškino, kad Direktyvos 2000/31/EB 14 straipsnis, pagal kurį paslaugų teikėjas nėra atsakingas už saugomą informaciją, turi būti taikomas nuorodų paslaugos internete teikėjui, kai jis neatliko aktyvaus vaidmens, kuris būtų leidęs jam turėti žinių apie saugomus duomenis ar juos kontroliuoti – jeigu nevaidino tokio vaidmens, jis negali būti laikomas atsakingu už duomenis, kuriuos išsaugojo reklamuotojo prašymu, nebent, sužinojęs, kad šie duomenys arba reklamuotojo veiksmai yra neteisėti, jis nesiėmė skubių priemonių panaikinti tą informaciją arba atimti galimybę ją naudoti. „Hyperlink“ internetinės nuorodos yra naujas reiškinys, atsiradęs kartu su internetinėmis technologijomis, ir jis leidžia interneto naudotojui vienu mygtuko paspaudimu išvysti kito šaltinio informaciją. Tai nėra tolygu kito šaltinio transliavimui per televiziją ar radiją, nes nuorodą pateikęs subjektas gali neturėti jokios galimybės kontroliuoti kito šaltinio turinį.

EŽTT taip pat yra pripažinęs, kad subjektai buvo nepagrįstai laikyti atsakingais už įvykius savo valdose, ir bylose dėl Turkijos institucijų sprendimų užblokuoti interneto svetaines: *Ahmet Yildirim prieš Turkiją* byloje pareiškėjas skundėsi dėl to, kad Turkijoje buvo užblokuota internetinė prieiga prie „Google Sites“ svetainių, tarp kurių pareiškėjas turėjo ir savo svetainę; *Cengiz ir kiti prieš Turkiją* byloje kilo ginčas dėl Turkijos teismo sprendimo užblokuoti prieigą prie interneto svetainės „Youtube“. Panašaus pobūdžio problema buvo kilusi ir *Vladimir Kharitonov prieš Rusiją* byloje, kurioje EŽTT sprendė klausimą dėl Rusijos valdžios institucijos sprendimo užblokuoti prieigą prie interneto svetainės, nes tą patį IP adresą turėjusioje kitoje svetainėje buvo paskelbta neteisėto turinio. Šiose bylose buvo pripažinti Konvencijos pažeidimai, nustačius, kad pritaikytos teisinės priemonės nebuvo pagrįstos teise, kuri būtų leidusi kilusius teisinius padarinius numatyti iš anksto. EŽTT šių bylų sprendimuose, be to, paminėjo galinčius kilti padarinius, jeigu tirti valstybės institucijų veiksmai būtų laikomi teisėtais. Nors bylose nustatytų pažeidimų pagrindu buvo įvardytas pritaikytų teisinių priemonių tinkamas neapibrėžimas teisėje, iš EŽTT argumentų galima prognozuoti, kad su Konvencija tokie veiksmai nebūtų suderinami net ir detaliau juos formalizavus įstatyme, pirmiausiai dėl tokių veiksmų neproporcingumo.

Šiose bylose kilo klausimų, su kokiais teisė nebuvo susidūrusi iki interneto atsiradimo, ir vienas iš argumentų, kuriuo teismas rėmėsi, buvo susijęs su kiliančiais padariniais – koks teismo pasirinkimas turėtų optimalų poveikį ne tik šioje byloje ar vėlesniuose analogiškuose teisminiuose procesuose, bet ir visuomeniniuose santykiuose. Šis argumentas nėra išimtinai būdingas ginčams, kilusiems iš skaitmeninės erdvės, tačiau juose yra gana tendencingai naudojamas. Kadangi tokiose bylose teismai kuria naujus precedentus (kartu – kuria teisę), sprendimai šiose bylose plačiai veikia kaip elgesio regulatoriai visuomenėje ir neatsižvelgimas į šį argumentavimo kriterijų (siauras susikoncentravimas tik į nagrinėjamą bylą) galėtų būti nesuderinamas su bendraisiais visai teisei ir specifiniais konkrečiai teisinio reguliavimo sričiai priskiriamais tikslais.

5. Kas už tai mokės?

Privačiam subjektui priskyrus pareigą ginti kito asmens interesus nuo trečiojo asmens daromo teisės pažeidimo, galima kelti klausimą, ar neturėtų šios pareigos įvykdymo išlaidų padengti asmuo, kurio interesai yra ginami. Teismai šį klausimą yra nagrinėję ir tai darydami priėjo prie nevienodų išvadų.

Šis aspektas buvo vertinamas Teisingumo Teismo išnagrinėtoje *Scarlet Extended SA prieš SABAM* byloje Nr. C-70/10. Šioje byloje priimtu sprendimu išaiškinta, kad draudžiama nustatyti interneto prieigos paslaugų teikėjui įpareigojimą įdiegti filtravimo sistemą: visiems naudojantis jo paslaugomis gaunamiems ir siunčiamiems elektroniniams pranešimams, pasinaudojant, be kita ko, „peer-to-peer“

programine įranga, visiems jo klientams, prevenciškai, tik jo sąskaita, neterminuotai, leidžiančią nustatyti tokio tiekėjo tinklu siunčiamas muzikos, kinematografijos ar audiovizualinių kūrinių, kurių intelektinės nuosavybės teisės tariamai priklauso ieškovui, elektronines rinkmenas, kad būtų galima užblokuoti rinkmenų, kuriomis keičiantis pažeidžiamos autorių teisės, persiuntimą. Šią išvadą teismas grindė argumentu, kad įgyvendinant autorių teisių turėtojams apsaugoti skirtas priemones privaloma užtikrinti tinkamą šios teisės apsaugos ir asmens, kuriam tokios priemonės daro poveikį, teisių pusiausvyrą. Byloje buvo nustatyta, kad įpareigojimas akivaizdžiai pažeistų atitinkamo interneto prieigos paslaugų teikėjo laisvę užsiimti verslu, nes pagal šį įpareigojimą jis privalėtų įdiegti sudėtingą, brangią, nuolat veikiančią ir tik savo lėšomis finansuojamą informacinę sistemą. *Sabam prieš Netlog* byloje Nr. C-360/10 buvo spęsta dėl įpareigojimo įdiegti filtravimo sistemą ir autorių teisių turėtojų interesais stebėti visą atitinkamo prieglobos paslaugų teikėjo saugomos informacijos turinį ar didžiąją jos dalį ir ši stebėsena būtų neribota laiko atžvilgiu, taikoma siekiant išvengti bet kokio būsimo pažeidimo, sukuria pareigą apsaugoti ne tik esamus, bet ir būsimus kūrinius. Pasak teismo, toks įpareigojimas akivaizdžiai pažeistų atitinkamo prieglobos paslaugų teikėjo laisvę užsiimti verslu, nes dėl jo šis teikėjas taip pat privalėtų įdiegti sudėtingą, brangią, tik savo lėšomis finansuojamą informacinę sistemą. Teismas padarė išvadą, kad įpareigojimas įdiegti ginčytą sistemą pažeidžia reikalavimą užtikrinti tinkamą intelektinės nuosavybės teisės apsaugos, kuria naudojasi autorių teisių turėtojai, ir ūkio subjektų, kaip antai prieglobos paslaugų teikėjai, laisvės užsiimti verslu apsaugos pusiausvyrą.

Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo teismo išnagrinėtoje byloje *Cartier International AG ir kt. prieš British Telecommunications Plc ir kt.* ieškovai prašė, kad, atsižvelgdamas į direktyvą 2000/31/EB, teismas priimtų įsakymą, kuriuo interneto paslaugų teikėjai būtų įpareigoti blokuoti prieigą prie tam tikrų interneto svetainių, kuriose buvo reklamuojamos suklastotos ieškovų prekių kopijos. Teismai šį prašymą tenkino ir nurodė ieškovams padengti interneto adresų blokavimo kilsiančias išlaidas. Šiuo klausimu pagal Anglijos teisėje įprastus principus (suformuotus ankstesnėse kitokiose bylose) nekaltas tarpininkas dėl panašaus pobūdžio nurodymo turėtų teisę iš teisių turėtojo gauti kompensavimą išlaidų, susijusių su interneto svetainės užblokavimo nurodymo vykdymu, nebent yra svarbių priežasčių, dėl kurių privalo būti priimamas kitoks sprendimas. Pasak teismo, vienintelė interneto paslaugos teikėjo pareiga yra vykdyti teismo nurodymą, tad nėra teisinio pagrindo reikalauti iš šalies prisiimti našta ištaisyti teisės pažeidimą, jeigu ji nėra teisiškai atsakinga už tą pažeidimą ir to savanoriškai nesiiima, bet veikia vykdydama privalomą teismo nurodymą. Teismas atmetė ieškovų argumentą, kad interneto paslaugų teikėjai gauna turtinės naudos iš internete prieinamo turinio apimties ir patrauklumo, taip pat ir iš intelektinės nuosavybės teisės pažeidžiančio turinio – pasak teismo, interneto svetainių užblokavimo nurodymų siekia teisių turėtojai, veikdami savo komerciniais interesais, ir nėra priežasties, kodėl teisės turėtojui būtų suteikiama galimybė gauti savo teisių apgynimo atlyginimą iš ko nors kito, išskyrus teisių pažeidėją.

Ši pozicija skyrėsi nuo išdėstytos Prancūzijos kasacinio teismo byloje *Société Française du Radiotéléphone prieš Union des Producteurs de Cinema*. Prancūzijos teismas taip pat pasisakė dėl išlaidų, susijusių su nurodymo užblokuoti interneto svetainę įvykdymu, remiantis tais pačiais Europos Sąjungos teisės pagrindais. Pasak jo, interneto paslaugų ir prieglobos paslaugų teikėjai privalo prisidėti prie kovos su neteisėtu turiniu internete, be kita ko, ir autorių teisių bei gretutinių teisių pažeidimų, ypač atsižvelgiant į tai, kad jie turi tam galimybių. Tik situacijose, kuriose specifinė priemonė būtų tiek neproporcinga (dėl savo sudėtingumo, kainos ir trukmės), kad sukeltų grėsmę techninių tarpininkų verslo modelio veiksmingumui ilgalaikėje perspektyvoje, galėtų būti priimtina įvertinti poreikį šias išlaidas visiškai ar iš dalies perkelti pažeidžiamos teisės turėtojams. Šiuo atveju techniniai tarpininkai nepateikė duomenų, kurie patvirtintų, kad taikomos priemonės tuo pasižymėtų ar sudarytų kitokią

nepakeliamą našta, galinčią sukelti grėsmę jų verslo ekonominiam veiksmingumui. Byloje buvo pripažinta, kad interneto svetainių blokavimo nurodymo įvykdymo išlaidas priskirtina padengti nurodymą vykdantiems interneto paslaugų teikėjams.

Minėtoje *Sony Music Entertainment (Ireland) Ltd ir kiti prieš UPC Communications Ireland Ltd.* byloje Airijos apeliacinis teismas dėl nurodymo interneto paslaugų teikėjui (įdiegti autorių teisių apsaugos sistema) įvykdymo išlaidų paskirstymo pasisakė, kad šis klausimas teisėje nebuvo reguliuojamas konkrečiomis taisyklėmis, todėl jį sprendžiant reikėjo vadovautis bendraisiais sąžiningumo ir proporcingumo reikalavimais. Identifikuojant priimtina naštos paskirstymą teisių turėtojams ir interneto paslaugų teikėjams atsakovas siekė, kad šioje byloje teisių turėtojui tektų trys ketvirtadaliai išlaidų, o interneto paslaugų teikėjui – vienas ketvirtadalis. Teismas tokią naštos paskirstymo proporciją pripažino nepagrįsta ir taip pat atmetė ir siūlymą našta padalyti lygiomis dalimis. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad autorių teisių turėtojais patiria didelę žalą dėl atsakovo interneto paslaugų teikėjo klientų veiksmų, atsakovas turėjo galimybę tai sustabdyti, tačiau buvo pasirinkęs to nedaryti ir iš to gavo pajamų. Kartu teismas pripažino, kad būtų nesąžininga absoliučiai visą našta užkrauti interneto paslaugų teikėjui, be kita ko, atsižvelgiant ir į tai, kad teismo nurodymo vykdymas greičiausiai atneš turtinės naudos autorių teisių turėtojams. Teismas nusprendė, kad proporcingas išlaidų paskirstymas yra priskirti pareigą vieną penktadalį jų padengti autorių teisių turėtojams.

Bylose dėl aptariamų išlaidų paskirstymo kaip lemiantys argumentai kartais būna naudojami bendrieji teisės principai arba taisyklės iš kito konteksto. Naudodami tokius atramos taškus teisėjai turi nemažą diskreciją. Tarp naudojamų argumentų būna minima ir ekonominė nauda, gaunama interneto paslaugų teikėjų iš aktyvaus naudojimosi interneto paslaugomis. Vienas iš tendencingai reikšmingų veiksnių yra pareigos kontroliuoti savo valdas įvykdymo išlaidų dydis – kai jis yra itin didelis, teismai linkę nurodymą pripažinti nepagrįstu arba visas ar dalį išlaidų nurodyti padengti asmeniui, kurio interesus siekiama apginti.

6. Teorinės implikacijos

Susiformavęs privataus subjekto atsakomybės už įvykius savo valdose reiškinys rodo, kad anapus teisės ne visada yra griežtai ekvivalentiška pareiga – tam tikros teisės specifiniame internetinės erdvės kontekste gali suponuoti pareigas, kurios reikalauja daugiau negu vien susilaikyti nuo teisės pažeidimo. Sprendžiant šiuos klausimus naudoti teisinio argumentavimo kriterijai pasižymi universaliu pobūdžiu. Jie kartojosi skirtingose bylose ir galėtų būti naudojami sprendžiant dėl privataus subjekto pareigos imtis pažeidimų prevencijos savo valdose arba dėl atsakomybės taikymo subjektui, kurio valdose padarytas teisės pažeidimas, bei sprendžiant dėl kitų susijusių klausimų, pavyzdžiui, išlaidų už „savo valdų“ kontrolę padengimo. Be šių sričių, teisės profesionalai gali būti pajėgūs šiuos argumentus panaudoti ir kitokiuose ginčiuose, susijusiuose su internetu ar inovatyviomis technologijomis apskritai.

Iš teorinės perspektyvos galima pažymėti, kad kai kurie teismų naudoti argumentai (ypač – apžvelgta Airijos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 28 d. sprendime *Sony* byloje panaudotas argumentas, kad autorių teisių pažeidimai internete yra labai paplitę; taip pat ir daugelyje sprendimų naudotas argumentavimo kriterijus, ar sprendimas ateityje nesukels žalingo poveikio visuomeniniams santykiams) nelabai dera su prielaida, kad teisinė atsakomybė už kiekvieną teisės pažeidimą yra idealiai proporcingas atpildas, bei su prielaida, kad teisinė pareiga turi būti pagrįsta objektyviai teisinga interesų pusiausvyra. Vadovaujantis tokiomis prielaidomis nebūtų galima leisti teisinės atsakomybės kartais taikyti, o kartais netaikyti, atsižvelgiant į tai, ar kiti asmenys dažnai padaro tam tikrus pažeidimus. Prigimtinį objektyvų teisingumą atspindinčioje teisėje pareigos kilmė paprastai nėra siejama su tuo,

kiek dažnai yra padaromas susijęs teisės pažeidimas, nes pagal prigimtines teisės teorijas paprastai laikoma, kad teisingas atsakymas į teisinius klausimus yra nekintamas ir amžinas (vadinasi, vargu ar pagal prigimtines teisės teorijas būtų logiška teigti, kad šiuo metu teisinga teisinė taisyklė praecityje būtų buvusi neteisėta vien dėl to, kad tada buvo retesni tam tikri teisės pažeidimai). Pristatyto teisinio argumentavimo nesuderinamumas su prigimtines teisės samprata savaime nėra nei gerai, nei blogai, bet tai gali būti vienas iš atramos taškų plėtojant šią sampratą, galbūt brėžiant jos veikimo sričių ribas. Taip pat reikia turėti omenyje, kad, kol toks suderinimas nėra išplėtotas, tame pačiame teismo sprendime apeliuojant ir į prigimtine teisę, ir į minėtus instrumentinius argumentus, tekstas galėtų būti įvardijamas kaip logiškai nenuoseklus.

Dalis aptartų argumentavimo kriterijų yra sietini su požiūriu į teisę kaip priemonę siekti tam tikrų tikslų. Tai gali būti utilitaristinio, instrumentinio samprotavimo rezultatas. Gali būti neįmanoma patikrinti, ar teisėjų sprendimą atsižvelgti į tokius kriterijus lėmė tai, kad jie buvo internalizavę utilitaristinį, instrumentinį požiūrį į teisę, ar susiklostęs inovatyvus kontekstas privertė pasitelkti tokį požiūrį. Tačiau, jeigu sutinkame su tuo, kad besiklostanti tendencija teisėje priskirti pareigas privatiems subjektams kontroliuoti savo valdas internete būna nulemta didelio teisės pažeidimų paplitimo internete, svarstymo apie priimamo sprendimo poveikį visuomeniniams santykiams ar kitų dinamiškumu pasižyminčių veiksmų, tada reikia pripažinti ir tai, kad ši tendencija yra labiau suderinama su požiūriu į teisę kaip į priemonę siekti pasirinkto tikslo (būdingo instrumentalistiniam požiūriui), negu kaip į objektyviai teisingo nekintamo prigimtinio teisingumo įgyvendinimą (būdingo prigimtinei teisei).

Išvados

1. Teismų sprendimuose bylose dėl tarpininkų internete atsakomybės už kitų asmenų padarytus teisės pažeidimus galima rasti argumentavimo kriterijų, turinčių potencialo būti panaudotų ir kitokiuose ginčiuose, kurie susiję su inovatyviomis technologijomis. Kai kurie iš tokių argumentavimo kriterijų klausimo forma gali būti formuluojami taip: (1) ar tiesiogiai pažeidimo nepadaręs subjektas iš pažeidimo ar su juo susijusių veiksmų gauna naudos?; (2) ar teisės pažeidimas yra padaromas dažnai, galbūt net tiek, kad pažeidžiamos asmenų teisės yra apskritai paneigiamos?; (3) ar pripažinus, kad privatus subjektas niekaip nėra atsakingas už pažeidimus savo valdose, tai ateityje nesukels žalingo poveikio analogiškiems santykiams visuomenėje? Jeigu atsakymai į šiuos klausimus yra teigiami, situacija gali reikalauti išskirtinių priemonių, pavyzdžiui, priskirti pareigas vykdyti pažeidimų prevenciją ar taikyti teisinę atsakomybę subjektams, kurių valdose vyksta pažeidimai.
2. Teismai taip pat atsižvelgia į teisę, kuri buvo suformuota kontekste, dar neturėjusiame šiuolaikinės inovatyvios technologijos ir todėl nebuvo skirta naujai kilusiam ginčui dėl atsakomybės už įvykius savo valdose sureguliuoti. Tarp jų yra ir teisės principai, abstrakčios teisinės taisyklės ir konkretūs teisminiai precedentai kažkuriuo atžvilgiu panašiose situacijose į nagrinėjamąją.
3. Teisinis argumentavimas kai kuriuose teismų sprendimuose dėl privačių subjektų atsakomybės už pažeidimus savo valdose gali būti laikomas labiau suderinamu su požiūriu į teisę kaip į priemonę siekti pasirinkto tikslo negu kaip į objektyviai teisingo nekintamo prigimtinio teisingumo įgyvendinimą. Toks teisinis argumentavimas nėra suderinamas su paprastai prigimtines teisės sampratai priskiriamais bruožais ir jų sąveikai iširti gali būti reikalingi papildomi tyrimai.

Literatūra

Norminiai teisės aktai

- 1950 m. lapkričio 4 d. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14, taip pat 16 protokolu (2011, 2015). *Valstybės žinios*, 156-7390, TAR, 11609.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. birželio 8 d. direktyva 2000/31/EB „Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje“.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyva 2001/29/EB „Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo“.

Specialioji literatūra

- Cicero (2008). *Defence Speeches*. Vertė D. H. Berry. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Eecke, P. Van (2011). Online Service Providers and Liability: a Plea for a Balanced Approach. *Common Market Law Review*, 48(5), 1455–1502.
- Laidlaw, E. B., Young, H. (2018). Internet Intermediary Liability in Defamation. *Osgoode Hall Law Journal*, 56, 112–161.
- Marshall, W. P. (2020). Internet Service Provider’s Liability for Disseminating False Information About Voting Requirements and Procedures. *The Ohio State Technology Law Journal*, 16.2, 669–700.
- Middleton, J. (1997). Liability of Service Providers for Defamation in Cyberspace. *European Business Law Review*, 8(4), 108–111.
- Omer, C. (2014). Intermediary Liability For Harmful Speech: Lessons From Abroad. *Harvard Journal of Law & Technology*, 28(1), 289–324.
- Riordan, J. (2016). *The Liability of Internet Intermediaries*. Oxford: Oxford University Press.
- Sloot, B. van der (2015). Welcome to the Jungle: The Liability of Internet Intermediaries for Privacy Violations in Europe. *Intell. Prop. Info. Tech. & elec. Com. L.*, 6, 211–228.
- Tereszkiewicz, P. (2019). Digital Platforms: Regulation and Liability in the EU Law. *European Review of Private Law*, 6, 903–920.

Teismų praktika

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai

- Google prieš Louis Vuitton ir kt.* [ESTT], Nr. C-236/08 – C-238/08, [2010-03-23]. ECLI:EU:C:2010:159.
- Scarlet Extended SA prieš SABAM* [ESTT], Nr. C-70/10, [2011-11-24]. ECLI:EU:C:2011:771.
- Sabam prieš Netlog* [ESTT], Nr. C-360/10, [2012-02-16]. ECLI:EU:C:2012:85.
- Google Spain SL ir Google Inc. prieš Agencia Española de Protección de Datos ir kt.* [ESTT], Nr. C-131/12, [2014-05-13]. ECLI:EU:C:2014:317.
- Eva Glawischnig-Piesczek prieš Facebook Ireland* [ESTT], Nr. C-18/18, [2019-10-03]. ECLI:EU:C:2019:821.

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai

- Ahmet Yildirim prieš Turkiją* [EŽTT], Nr. 3111/2010, [2012-12-18]. ECLI:CE:ECHR:2012:1218JUD000311110.
- Delfi AS prieš Estiją* [EŽTT], Nr. 64569/2009, [2015-06-16]. ECLI:CE:ECHR:2015:0616JUD0006456909.
- Cengiz ir kiti prieš Turkiją* [EŽTT], Nr. 48226/10, 14027/11, [2015-12-01]. ECLI:CE:ECHR:2015:1201JUD0004822610.
- Magyar Jeti Zrt prieš Vengriją* [EŽTT], Nr. 11257/2016, [2018-12-04]. ECLI:CE:ECHR:2018:1204JUD001125716.
- Vladimir Kharitonov prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 10795/14, [2020-06-23]. ECLI:CE:ECHR:2020:0623JUD001079514.

Užsienio teismų sprendimai

- Airijos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *Sony Music Entertainment (Ireland) Ltd ir kiti prieš UPC Communications Ireland Ltd*.
- JAV Niujorko pietų apygardos teismo 1991 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *Cubby, Inc. v. CompuServe Inc.*, 776.
- JAV Aukščiausiojo teismo 2018 m. birželio 14 d. sprendimas byloje *Minnesota Voters Alliance prieš Mansky*, 585.
- Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo teismo 2018 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *Cartier International AG ir kt. prieš British Telecommunications Plc ir kt.*
- Prancūzijos kasacinio teismo 2017 m. liepos 6 d. sprendimas byloje *Société Française du Radiotéléphone prieš Union des Producteurs de Cinema*, 16-16.904.

Characteristics of Legal Reasoning in Cases Regarding Liability of Internet Intermediaries

Johanas Baltrimas

(Vilnius University)

S u m m a r y

The long-held view that the only key players in the protection of human rights are the individual and the state is becoming outdated. Today, protection of human rights on the internet is also becoming a responsibility of private entities. There is a growing debate in society about the need for a private company operating internet platform with a large market share (e.g., Facebook, Twitter) to prevent and eliminate legal offences. Among other issues, this debate concerns the obligation to refrain from disproportionate restrictions. The responsibility of online platform operators for what their users post on them is not an unprecedented innovation, but future developments are inevitable. Internet operators have a growing set of obligations with these matters and current set of events has characteristics of a paradigm shift, which requires further research in order to obtain deep understanding of the phenomenon of newly developing perception on who is responsible for the prevention of legal offences. Extraordinary new circumstances result in unique legal reasoning. When legal documents do not strictly determine the outcome of a dispute, courts sometimes use specific criteria of reasoning which is explored in this paper.

Teisinio argumentavimo ypatumai bylose dėl interneto tarpininkų atsakomybės

Johanas Baltrimas

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Ilgą laiką vyravęs požiūris, kad vieninteliai svarbūs žmogaus teisių apsaugos subjektai yra žmogus ir valstybė, ima mažiau atitikti tikrovę. Žmogaus teisių apsauga internete tampa ir privačių subjektų pareiga. Visuomenėje vis garsiau diskutuojama apie tai, kad privati įmonė, valdanti didelę rinkos dalį turinčią internetinę platformą (pvz., *Facebook*, *Twitter*), turi prisidėti prie teisės pažeidimų prevencijos ir šalinimo. Be kitų klausimų, šios diskusijos yra susijusios su pareiga susilaikyti nuo neproporcingų apribojimų. Internetinių platformų operatorių atsakomybė už tai, ką naudotojai jose skelbia, nėra precedento neturinti naujovė, tačiau ateities pokyčiai neišvengiami. Interneto operatoriai turi vis daugiau įsipareigojimų ir dabartiniams įvykiams būdingi paradigmos poslinkio bruožai, todėl reikia atlikti tolesnius tyrimus, kad būtų galima giliai suprasti naujai besiformuojantį suvokimą, kas yra atsakingas už teisės pažeidimų prevenciją. Nepaprastos naujos aplinkybės lemia unikalų teisinį argumentavimą. Kai teisės šaltiniai griežtai nedeterminuoja ginčo baigties, teismai kartais naudoja specifinius argumentavimo kriterijus, kurie ir nagrinėjami šiame darbe.

Johanas Baltrimas yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedros lektorius. Mokslinių interesų sritys – teisės teorija, žmogaus teisės, konstitucinė teisė.

Johanas Baltrimas is a lecturer at the Department of Public Law, Faculty of Law, Vilnius University. Areas of scientific interests – legal theory, human rights, constitutional law.